

Hegedűsné Dudás Dominika

Komplex anyanyelvi fejlesztés óvodáskorban: a Nyelvkalauz program alkalmazásának eredményei

Az óvodáskor a nyelvi fejlődés szempontjából érzékeny időszak, amely hosszú távon hatással van a gyermek iskolai és társas sikerességére. A nyelvi fejlődés támogatása kulcsfontosságú ebben az időszakban. Ezt a célt szolgálja az a komplex nyelvi terápiás program, amely módszertani keretet nyújt a logopédiai gyakorlat számára. A Nyelvkalauz programot a hazai és a nemzetközi szakirodalom, valamint a logopédiai ellátás során szerzett tapasztalatok alapján dolgoztuk ki. Moduláris felépítése lehetőséget ad arra, hogy a beszédértés, a szókincs, a toldalékolás, a mondatalkotás, a relációs szókincs és a fonológiai tudatosság fejlesztése célzottan, mégis egymással összefüggésben valósuljon meg, miközben a gyermekek élményszerű tevékenységek során fedezik fel az anyanyelvüket. A program preventív és terápiás helyzetekben egyaránt alkalmazható, valamint rugalmasan illeszkedik az óvodás korosztály életkori sajátosságaihoz. A jelen tanulmány a program szakmai hátterét, szerkezetét és a kipróbálás során szerzett tapasztalatokat foglalja össze, kiemelve az élményalapú anyanyelvi nevelés logopédiai gyakorlatban való alkalmazhatóságát. A tanulmány részletesen bemutatja egy kutatás eredményeit, amely a komplex nyelvi terápiás program hatását vizsgálta nyelvi elmaradást mutató óvodáskorú gyermekek körében. Az adatok elemzése rávilágít arra, hogy a komplex logopédiai fejlesztőprogram hogyan hat a gyermekek szókincsére és grammatikai megértésére, hogyan segítheti az iskolai tanulást megalapozó nyelvi alapok megerősítését. A program által bővül az az óvodai logopédiai eszköztár, amellyel a nyelvi elmaradást mutató gyermekek kommunikációs képességei eredményesen fejleszthetők. A vizsgálat eredményei hozzájárulhatnak a további kutatásokhoz és az óvodai nyelvi terápiás program továbbfejlesztéséhez is.

Bevezetés

A nyelvi fejlődés alakulása befolyásolja a gyermekek kognitív és szociális fejlődését. A nyelv nagy hatással van a kognitív funkciók alakulására: meghatározza a problémamegoldást, a kategorizációt, az emlékezeti folyamatokat és a logikai összefüggések felismerését (Pléh 2001; Kenesei 2004; Pléh–Lukács 2015). A megfelelő nyelvi fejlettség azt jelenti, hogy a gyermek nyelvi rendszere életkorának megfelelően, kiegyensúlyozottan és rugalmasan működik, a nyelvi képességei támogatják a hatékony kommunikációt, a beszéd megértését és az új ismeretek elsajátítását (Pléh et al. 2008; Schnell 2016; Gósy 2017).

Az óvodáskor a nyelvi fejlődés egy olyan szakasza, amikor a gyermek nyelvi rendszerének alapvető területei – a szókincs, a grammatika, a mondatértés, a fonológiai tudatosság és a társas kommunikáció – különösen gyors ütemben fejlődnek. E nyelvi területek fejlettsége meghatározó szerepet játszik a kommunikáció hatékonyságában, valamint az iskolai tanulást megalapozásában. Az anyanyelv-elsajátítás korai szakaszában gyors és komplex változások zajlanak, amelyek jelentős egyéni eltéréseket és eltérő fejlődési mintázatokat eredményezhetnek. A korai életkorban megjelenő elmaradás elkülönítése a tipikus fejlődésre jellemző variabilitástól gyakran nehézséget jelent (Kas–Lukács 2024). A nyelvfejlődés korai szakaszában azonban találkozhatunk a beszédfejlődés késői megindulásával, lassabb ütemével vagy minőségi eltéréssel is. Mindez különösen indokoltá teszi a nyelvi fejlődés szakszerű nyomon követését, valamint az esetleges nyelvi

nehézségek vagy zavarok mielőbbi felismerését és célzott segítségét, mert az óvodáskori nyelvi készségek minősége alapvetően meghatározza az iskolakezdés sikerességét, és mérsékli a későbbi tanulási hátrányok kialakulásának a kockázatát (Kas–Lukács 2020; Kereki 2020; Hegedűs 2024).

Iskoláskorban megkezdődik és fokozatosan elmélyül az írott nyelv elsajátítása is. A gyermekek ebben az életszakaszban megtanulják dekódolni és kódolni az írott nyelvet. Az írás kognitív eszközzé válik számukra, amely támogatja az önálló tanulást és az információfeldolgozást. Az iskolai tanulmányok megkezdésekor elengedhetetlen az életkorhoz igazodó megfelelő nyelvi fejlettség, amely hozzájárul a pedagógus instrukcióinak a megértéséhez, az új ismeretek feldolgozásához, valamint a szöveges feladatok nyelvi elemeinek az értelmezéséhez. Emellett a komplex nyelvi fejlettség megalapozza az önálló tanulást, a problémamegoldó képességet, az együttműködést és az alkalmazkodóképesség megfelelő működését. A magas szintű nyelvi kompetencia a tanulmányok lezárását követően, a munkaerőpiaci érvényesülés során is meghatározó jelentőségű. A napjainkban megfigyelhető globális információáramlás, a tudásalapú gazdaság és a digitalizált munkakörnyezet olyan feladatok elé állítja a fiatalokat, amelyek magas szintű beszédértést, beszédprodukción, pontos és hatékony kommunikáción, valamint kritikai információfeldolgozást igényelnek (Mohai–Gereben 2014; Kas–Lukács 2020; Hegedűs 2024; Kas et al. 2024).

A beszéd- és nyelvi elmaradások logopédiai ellátása

A beszéd- és nyelvi fejlődés tipikus és atipikus mintázatainak felismerése, a beszéd- és a nyelvi zavarok diagnosztikája, célzott terápiája és folyamatos nyomon követése a logopédusok kompetenciakörébe tartozik. A logopédusok célja a hangképzés, a beszéd- és a nyelvi képességek optimális fejlődésének a támogatása, amely megvalósulhat tanácsadáson keresztül, illetve szükség esetén terápiásan is (Fehérné Kovács 2013).

Magyarországon a logopédiai alapellátás megszervezése és biztosítása a pedagógiai szakszolgálatok feladata. A köznevelési rendszer részeként működő pedagógiai szakszolgálatoknak jogszabályban meghatározott keretek szerint kellene ellátnia a beszéd, a nyelv és a kommunikáció diagnosztikájával és terápiájával kapcsolatos feladatokat (Mile–Kiss 2022), viszont vannak olyan óvodák, ahol a szakemberhiány miatt ez nincs megoldva (Hegedűs 2020). A pedagógiai szakszolgálati intézmények működéséről szóló 15/2013. (II. 26.) EMMI-rendelet 2016-os módosítása alapján (1) a pedagógiai szakszolgálatok logopédusai elvégzik minden három- és ötéves gyermek beszéd- és nyelvi szűrését. Az óvodába kerülő, nyelvi késést mutató hároméves gyermekek számára korai nyelvi fejlesztőfoglalkozásokat szerveznek, amelyek a korábbi terminológia szerint a beszédindító terápiának felelnek meg. Az ötéves gyermekek beszéd- és nyelvi szűrése után is logopédiai ellátást biztosítanak a SZÓL-E? szűréssel. A logopédiai szűrések országos bevezetése (1) ugyan lehetővé tette a nyelvfejlődési elmaradások korai felismerését, a gyakorlatban azonban továbbra is egyenlőtlenségek tapasztalhatók, amelyet Uhrin (2023) kutatása is alátámaszt. A szakmai beszámolók és a pedagógiai szakszolgálati intézményekből származó adatok arra utalnak, hogy a logopédusok rendelkezésére álló órakeret nem minden esetben biztosítja a nyelvi képességeket célzó terápiák egységes megszervezését, és ez a szakmai ellátás kapacitásában területi és intézményi különbségekhez vezethet. Az Oktatási Hivaltól származó statisztikai adatok is azt mutatják, hogy a nyelvi területek fejlesztését célzó terápiák sok esetben háttérbe szorulnak az artikulációs terápiákkal szemben (Hegedűsné Dudás 2024). A hatékony intervenció azonban nem működhet izoláltan, mert a nyelvi készségek egymásra épülő rendszert alkotnak. Ezért olyan fejlesztési programokra van szükség, amelyek az életkori sajátosságok figyelembevételével, integráltan kezelik a nyelvi rendszer különböző komponenseit. A komplex nyelvi fejlesztőprogramok alkalmazása hozzájárulhat ahhoz is, hogy a gyermekek számára megkönnyítse az óvoda-iskola átmenetet, csökkentse a tanulási nehézségek kockázatát, és biztosítsa a sikeres iskolakezdéshez szükséges kommunikációs és kognitív alapokat (Kas–Lukács 2020, 2024).

Nyelvkalauz – komplex nyelvi fejlesztő program

A nyelvi fejlődés támogatása a logopédiai ellátásban nemcsak elméleti megfontolások, hanem tudatosan felépített, gyakorlatban alkalmazható fejlesztési keretek mentén valósulhat meg. E szerint a megközelítés szerint mutatja be a tanulmány a Nyelvkalauz programot, amely egy komplex, nyelvi képességeket célzó fejlesztőprogramként jött létre.

A Nyelvkalauz program kidolgozását elsősorban logopédus mentorom inspirálta, aki a pályám kezdetén meghatározó szerepet játszott a szemléletem formálásában. Munkássága még inkább megerősítette, hogy a nyelvi fejlesztés kiemelkedő jelentőségűnek tekintendő, és még inkább világossá vált, milyen szakmai felelősséggel jár logopédusként a nyelvi nehézségek megelőzése és támogatása (Kisné Takács 2019). Másrészt a program hiánypótló céllal született: gyakorlati tapasztalataim során többször szembesültem azzal, hogy egy-egy terápiás helyzetben nehézséget okozott a megfelelő, tematikusan felépített, nyelvi szintekhez igazodó nyelvi anyag elérése. Ennek hatására kezdtem el olyan tematikus feladatgyűjteményt kialakítani, amely később alapjául szolgált a jelen komplex nyelvi fejlesztőprogramnak.

A kidolgozott komplex nyelvi terápiás program a Nyelvkalauz elnevezést kapta. A név a program alapvető szemléletét tükrözi, amely az anyanyelv fejlődését folyamatként értelmezi. A „kalauz” magában hordozza az eligazodás és a biztonság jelentését, utalva arra, hogy a program a gyermekek aktuális nyelvi szintjéhez igazodva segíti a továbblépést, nem pedig hibákra vagy hiányokra fókuszál.

A Nyelvkalauz olyan tematikus, rendszerszerűen felépített fejlesztőprogram, amely irányt mutat a gyermekek anyanyelv-elsajátításának a támogatásában, valamint a nyelvi képességek játékos és célzott fejlesztésében. A program felépítése abból a szemléletből indul ki, hogy a gyermekek nyelvi fejlődése természetes, egymásra épülő szintekből áll. Ezek a nyelvi szintek megfelelő szakmai támogatással tudatosabban és stabilabban alakíthatók. A Nyelvkalauz olyan útmutatóként szolgál a logopédusok számára, amely segít végigvezetni a gyermekeket ezeken a fejlődési szakaszokon, miközben lehetőséget biztosít a nyelv aktív felfedezésére, használatára és gyakorlására. A program strukturált keretet biztosít, miközben rugalmas felépítése elősegíti a gyermekek aktív részvételét és a nyelvi képességek természetes fejlődésének a támogatását.

A Nyelvkalauz program nyelvi anyaga harminc tematikus egység köré szerveződik, amelyek az egyes nyelvi elemek bemutatását és gyakorlását az óvodáskorú gyermekek számára releváns, ismerős és motiváló tartalmi keretek között teszik lehetővé. A témák kiválasztása tudatosan igazodik az óvodáskorra jellemző érdeklődési területekhez, az óvodai élet mindennapi tapasztalataihoz, valamint az évszakokhoz és az ünnepkörökhöz kapcsolódó eseményekhez. A tematikus szervezés lehetőséget teremt arra, hogy a nyelvi anyag ismételt és változtatott kontextusokban jelenjen meg, támogatva ezzel a nyelvi struktúrák elmélyülését és funkcionális használatát. A nyelvi anyag összeállítása a tipikusan fejlődő 4–5 éves gyermekek anyanyelvi fejlődésére jellemző nyelvi elemeket veszi alapul, amelyeket fejlődési referenciaként vesz figyelembe. Ide tartoznak mindazon lexikai, morfológiai és szintaktikai struktúrák, amelyek a magyar nyelv szabályszerű használatát alapozzák meg. Ennek mentén határozhatók meg azok a fejlesztési területek, amelyek a program strukturális felépítését adják. A program magába foglalja a foglalkozásra való ráhangolódás támogatását, a beszéd és a mozgás összerendezését, a ritmusfejlesztést, az artikulációs mozgások ügyesítését, valamint az auditív észlelés és a beszédészlelés támogatását. A nyelvi fejlesztés további területei közé tartozik a fonológiai tudatosság alakítása, a szókincs bővítése, a relációs szókincs célzott fejlesztése, továbbá a toldalékolás gyakorlása, illetve a mondatmegértés és a mondatalkotás fejlesztése. A program a fejlesztési területeket egymásra épülő rendszerben dolgozza fel. A fejlesztési anyag minden esetben igazodik az adott életkor kognitív, nyelvi és kommunikációs sajátosságaihoz, miközben lehetőséget biztosít a differenciált, személyre szabott terápiás alkalmazásra. A meglévő nyelvi nehézségek csökkentése mellett célja a nyelvi zavarok megelőzése is.

A program alkalmazhatósága

A Nyelvkalauz komplex terápiás program elsődlegesen logopédus szakemberek számára készült, akik szakmai útmutatóként használhatják akár egyéni, akár kiscsoportos logopédiai foglalkozások megtervezéséhez. A Nyelvkalauz tematikus anyaga úgy épül fel, hogy a logopédusnak lehetősége van a saját kliensköréhez igazítani: az egyes feladatok sorrendje, ezek mennyisége és nehézségi szintje a gyermekek aktuális fejlettségi szintjéhez igazítható. A program nem merev struktúráként értelmezendő, hanem olyan rugalmas rendszer, amely lehetővé teszi, hogy szükség esetén egy-egy feladat kimaradjon, más sorrendben jelenjen meg, vagy éppen kiegészüljön további elemekkel. Így a Nyelvkalauz könnyen integrálható eltérő nyelvi profilú gyermekek terápiájába is.

A rugalmas használat azért is kiemelten fontos, mert a 4–5 éves korosztály nyelvi fejlettsége jelentős eltéréseket mutathat (Balázs–Bóna 2016; Schnell 2016; Gósy 2022). Míg egyes gyermekek már összetett mondatokkal kommunikálnak, mások még az alapvető relációs elemeket és morfémaikat sem használják következetesen. A kidolgozott program feladatanyaga több nehézségi szinten értelmezhető, ezáltal lehetőséget teremt arra, hogy a logopédus az egyes gyermekek, illetve kiscsoportok aktuális nyelvi fejlettségéhez igazodó, differenciált fejlesztést valósítson meg.

A Nyelvkalauz szakmai alapelvei

A Nyelvkalauz program kialakításánál olyan terápiás alapelvek érvényesülnek, amelyek összhangban állnak a gyermekközpontú fejlesztés és a modern logopédiai gyakorlat nemzetközileg is elismert irányelveivel. Ezek a következők.

Meleg, bizalmas légkör biztosítása. A játékos, élményekkel teli tevékenységek, a pozitív légkör megteremtése a gyermekek fejlődése során meghatározó jelentőségű, így ezek segítik szokásaik, viselkedési formáik, értékrendszerük kialakulását, formálják személyiségüket, alapot adnak a képességeik kibontakozására és a készségeik gyakorlására. A hatékony tanuláshoz elengedhetetlen a gyermek és a felnőtt közötti bizalmi kapcsolat létrehozása. A tevékenységek középpontjában a gyermek áll. A gyermekek aktuális hangulata, érzelmi állapota befolyásolja a megismerési funkciók működését (N. Kollár – Szabó 2017), ezért fontos a bizalmas, szeretetteljes, megerősítő, pozitív légkör biztosítása. A gyermeki kíváncsiság jó kiindulás a terápia sikerességében. A gyermek felvetéseire, kérdéseire adekvátan reagálva motiválhatjuk őt. Az életkori sajátosságokhoz igazodva, az érdeklődés fenntartását játékos tevékenységekkel érhetjük el, amely központi szerepet tölt be az adott fejlesztési cél elérésében.

A kommunikációaktív ösztönzése. A terápia során fontos, hogy teret biztosítsunk spontán megnyilatkozásoknak, a felmerülő gondolatoknak és kérdéseknek. A logopédiai foglalkozások alapvető színterei a beszélgetésnek, a kommunikációnak. A terápiás folyamat során a gyermekek saját gondolatainak és ötleteinek feladatba ágyazott megfogalmazása további motivációs tényezőként jelenik meg. Kérdéseinkkel, saját történeteinkkel példaként állhatunk a gyermekek előtt. A társakkal való kommunikáció ösztönzése elősegíti a gyakorolt nyelvi elemek alkalmazását és elmélyítését. A terápia végső célja a sikeres és magabiztos kommunikáció, így kiemelten fontos ennek megerősítése és támogatása.

Egyéni differenciálás. A program alkalmas az egyéni és a csoportos logopédiai terápiában való alkalmazásra is. Az élettani nyelvi fejlődés szakaszokban történik, és azonos állomások mentén halad az idegrendszer érésével összhangban, a fejlődés ütemében mégis nagy egyéni eltérések figyelhetők meg. A beszéd- és nyelvi fejlődés atipikus esetei még változatosabb képet mutatnak (Lukács–Kas 2011; Hirschberg 2013). A terápia során a gyermek aktuális állapotát vesszük figyelembe, és igazodunk az egyéni szükségleteikhez. A tevékenységek, a feladatok, az eszközök és az instrukciók megválasztása a gyermekek egyéni igényeihez igazodva történik.

A fokozatosság elve. A fokozatosság biztosítja a nyelvi tanulás természetes ívét. A gyermekek először egyszerűbb nyelvi formákkal találkoznak, majd fokozatosan jutnak el az összetettebb szerkezetekhez. A fejlesztés során elengedhetetlen a feladatok nehézségi szintjének a tudatos megtervezése. A már meglévő tudásra, tapasztalatra építve vezetjük be az új tartalmakat, ügyelve arra, hogy a sikerélmény biztosítva legyen. A terápiás célok megfogalmazásakor lényeges, hogy ezek a gyermek aktuális nyelvi állapotához, tudásához és készségeihez igazodjanak, ugyanakkor fejlődésüket a jelenlegi szint meghaladására ösztönözzék (Kas–Lukács 2024).

A receptív és az expresszív nyelvi területek egyenrangú fejlesztése. A nyelvi fejlődésben a receptív folyamatok megelőzik az expresszív nyelvi működés kialakulását (Balázs–Bóna 2016; Gósy 2022). A terápia során mindkét nyelvi terület tudatos fejlesztése történik. A gyermek először a megértés szintjén találkozik az adott nyelvi jelenséggel, majd lehetőséget kap arra, hogy ezt aktívan alkalmazza különböző helyzetekben.

A mozgásos és a szenzoros tevékenységek beépítése. A multiszenzoros tevékenységek során több érzékszervi útvonal egyszerre aktiválódik, azaz a látáson, a halláson és a mozgásos tapasztalaton keresztül történő információfeldolgozás egymást erősítve van jelen. Ezek a párhuzamos ingerek támogatják az észlelési csatornák közötti kapcsolatok kialakulását, valamint az információk hatékonyabb rögzülését. Gyarmathy (2007) rámutat arra, hogy az egyének tanulási folyamataiban eltérő érzéketi hangsúlyok figyelhetők meg, és az információk elsajátítása akkor a legeredményesebb, ha a fejlesztés ezekhez az egyéni preferenciákhoz is illeszkedik.

Tevékenységekbe ágyazott feladatmegoldás, cselekedtetés. A Nyelvkalauz komplex nyelvi terápiás program óvodás gyermekek számára készült a gyermekek életkori sajátosságaihoz igazítva. A program cselekvésbe ágyazott feladatmegoldásra épül, amelyben a nyelvi anyag feldolgozása és gyakorlása játékos keretek között valósul meg. Ez a megközelítés lehetőséget teremt arra, hogy a gyermekek a nyelvi elemeket ne csak izolált gyakorlatokban próbálják ki, hanem funkcionális, kommunikációs helyzetekben is használják, ezzel támogatva az aktív nyelvhasználatot és a tanult nyelvi struktúrák spontán alkalmazását.

Komplex feladatok. A fejlesztőfoglalkozások során egyszerre több képességterület aktiválása történik, mivel a nyelvi fejlődés szoros kapcsolatban áll az emlékezet, a figyelem, a gondolkodás és a motoros működések fejlődésével (Pléh–Lukács 2015). A komplex, integrált feladatok hatékonyabb tanulást tesznek lehetővé, valamint jobban lekötik a gyermek figyelmét, és élményszerűbbé teszik a terápiás helyzetet. A gyermekek egyidejűleg több nyelvi területen szereznek tapasztalatokat, és ez elősegíti a nyelvi tudás integrációját, valamint ennek a kommunikációs helyzetekben történő alkalmazását.

A Nyelvkalauz komplex terápiás program eredményességmérése

Az eredményességmérés célja és módszertani keretei

A vizsgálat célja a Nyelvkalauz komplex nyelvi terápiás program óvodáskorú gyermekek nyelvi fejlődésére gyakorolt hatásának a feltárása volt. A vizsgálat többcsoportos pedagógiai kísérlet keretében valósult meg. A fejlesztés hatásának feltárására a terápiát megelőzően bemeneti, majd a nevelési év végén kimeneti méréseket végeztünk, amelyek lehetővé tették a gyermekek nyelvi fejlődésében bekövetkező változások nyomon követését. Az eredményesség értelmezése a fejlődés mértékére, a csoportok közötti különbségekre és a kutatásba bevont logopédusok tapasztalataira egyaránt kiterjedt. A mérések a nyelvi fejlődés több területét érintették, összhangban a program komplex szemléletével. Az adatfeldolgozás során a leíró statisztikai mutatók mellett összehasonlító statisztikai eljárásokat is alkalmaztunk annak érdekében, hogy a Nyelvkalauz program nyelvi fejlődésre gyakorolt hatása megbízhatóan értelmezhető legyen. A program értékeléséhez

a kapott eredmények kvantitatív elemzése mellett a kutatásba bevont logopédusok tapasztalatainak kvalitatív elemzése is hozzájárult.

A kutatás arra kereste a választ, hogy milyen változás tapasztalható a szisztematikus és tematikus terápiás eljárás következtében a gyermekek nyelvi képességeiben (szókincs, grammatika, mondatmegértés, morfémák használata). A kutatási kérdéshez három hipotézis kapcsolódik:

- (H1) A kimeneti mérés során a kísérleti csoport passzív szókincse szignifikánsan nagyobb, mint a másik két kontrollcsoporté.
- (H2) A kimeneti mérés eredményei alapján a kísérleti csoport kevesebb hibával használja a nyelvtani morfémákat, mint a másik két kontrollcsoport.
- (H3) A terápiát követően a kísérleti csoport nyelvtani megértésben elért eredményei közelebb állnak az életkoruk alapján elvárt színthez, mint a bemeneti mérés időpontjában, valamint kedvezőbb képet mutatnak a kontrollcsoportok eredményeihez viszonyítva.

A vizsgálat megvalósítása 13, pedagógiai szakszolgálatban dolgozó logopédus önkéntes közreműködésével történt. A részt vevő szakemberek közül 11 fő a Nyelvkalauz komplex nyelvi terápiás programot alkalmazta, míg 2 fő saját fejlesztési programjának alkalmazásával járult hozzá a kutatás megvalósításához. A Nyelvkalauz programot alkalmazó logopédusok egységes módszertani keretek mentén, előzetes szakmai felkészítést követően és előzetesen rögzített iránymutatás alapján dolgoztak. A fejlesztési időszak lezárása után utólagos szakmai értékelésre is sor került. A részvétel minden érintett számára önkéntes volt, a vizsgálat lebonyolítása a vonatkozó etikai elvek betartásával zajlott. A vizsgálat több pedagógiai szakszolgálati tagintézményben zajlott, Magyarország négy vármegyéjében (Csongrád-Csanád, Hajdú-Bihar, Tolna és Fejér).

A vizsgálati minta

A vizsgálatban összesen 131 óvodáskorú gyermek vett részt. A vizsgálatba bevont gyermekek kiválasztása az önkéntesen jelentkező logopédusok segítségével történt, akik a helyi logopédiai szűrések eredményeit vették alapul.

A vizsgálat során három vizsgálati csoport teljesítményét hasonlítottuk össze. A kísérleti csoportot nyelvi elmaradást mutató óvodáskorú gyermekek alkották ($N = 53$), akik a vizsgálati időszak alatt a Nyelvkalauz komplex nyelvi terápiás program alapján részesültek logopédiai ellátásban. Az első kontrollcsoport életkoruknak megfelelő nyelvi fejlettséget mutató óvodás gyermekekből állt ($N = 53$), az ő esetükben logopédiai terápia nem volt indokolt. A második kontrollcsoportba olyan nyelvi elmaradást mutató óvodáskorú gyermekek tartoztak ($N = 25$), akik a vizsgálat ideje alatt a Nyelvkalauz programtól eltérő nyelvi fejlesztésben részesültek. A csoportok összeállítása lehetővé tette a célzott nyelvi beavatkozás hatásának a vizsgálatát mind a tipikusan fejlődő, mind pedig az eltérő logopédiai ellátásban részesülő, nyelvi elmaradást mutató gyermekekhez viszonyítva.

A teljes vizsgálati minta 71 fiúból és 60 lányból állt, így a nemek aránya összességében kiegyenlítettnek tekinthető. A kísérleti csoportban 34 fiú és 19 lány ($N = 53$), az első kontrollcsoportban 24 fiú és 29 lány ($N = 53$), míg a második kontrollcsoportban 13 fiú és 12 lány ($N = 25$) vett részt. A csoportok nemek szerinti eloszlásának összehasonlítására végzett khi-négyzet próba nem mutatott szignifikáns különbséget ($\chi^2(2) = 3,86$; $p = 0,145$), így a vizsgálati csoportok a nemek tekintetében homogénnek tekinthetők. A vizsgálatban részt vevő gyermekek életkora 3 és 6 év között mozgott ($N = 131$). A teljes mintában az ötévesek aránya volt a legmagasabb (45,8%), ezt követték a négy- (29,8%) és a hatévesek (22,9%), míg a hároméves korosztály aránya elenyésző volt (1,5%). A részt vevő gyermekek átlagéletkora 63,5 hónap volt ($SD = 8,33$), amely megközelítőleg 5;3 éves életkornak felel meg. A vizsgálati csoportok életkori eloszlása összességében hasonló mintázatot mutatott, amelyet az 1. táblázat szemléltet.

1. táblázat
A vizsgálati csoportok életkori eloszlása

Csoportok	Életkor				Összesen
	3-3;11	4-4;11	5-5;11	6-6;11	
Kísérleti csoport	1	14	22	16	53
Első kontrollcsoport	1	14	24	14	53
Második kontrollcsoport	0	11	14	0	25
Összesen	2	39	60	30	131

Mérőeszközök

A Nyelvkalauz program eredményességének vizsgálatához három mérőeszközt alkalmaztunk. A nyelvtani szerkezetek megértésének vizsgálatára a TROG–H (Test for Reception of Grammar – Hungarian) tesztet használtuk (Lukács et al. 2013). A passzív szókincs nagyságát a Peabody szókincsvizsgáló eljárás (Peabody Picture Vocabulary Test, PPVT) mérte (Csányi é. n.). A nyelvi fejlődés morfoszintaktikai területeinek feltárására a PPL (Pléh–Palotás–Lőrinc 2002) nyelvfejlődési szűrővizsgálatot alkalmaztuk, amely többek között az igeragozás, valamint a névutók és a helyhatározók használatát vizsgálja. A mérőeszközök mindegyikét a bemeneti és a kimeneti mérés során is felvettük.

A mérőeszközök kiválasztásakor fontos szempont volt az eredmények objektív, normaalapú értelmezhetősége, valamint az, hogy a vizsgálat tervezésének időszakában elérhető, széles körben alkalmazott mérőeljárásokat alkalmazzunk. A TROG–H és a Peabody szókincsvizsgáló eljárás esetében rendelkezésre állnak életkori referenciaértékek, amelyek lehetővé teszik az eredmények objektív értelmezését és a fejlődés mértékének nyomon követését. A PPL nyelvfejlődési szűrővizsgálat alkalmazása szintén indokolt volt, amelynek bár értelmezése kissé összetettebb, de a morfoszintaktikai fejlődés több, a vizsgálat szempontjából releváns területét méri.

A vizsgálat menete

A vizsgálat 2024 szeptembere és 2025 júniusa között zajlott a nevelési év során, előre meghatározott ütemezés szerint. A fejlesztési időszakot minden esetben bemeneti mérések előzték meg, amelyek során a gyermekek nyelvi teljesítményének kiindulási szintjét tártuk fel. A bemeneti mérések részeként anamnéziszefelvételre is sor került, valamint a logopédusok strukturált megfigyelés keretében rögzítették a gyermekek spontán beszédének a jellemzőit, feladattartását és figyelmi működését. A bemeneti mérések elvégzése után megkezdődött a fejlesztési időszak. A kísérleti csoport gyermekei a Nyelvkalauz komplex nyelvi terápiás program alapján részesültek logopédiai ellátásban, amely összesen 30 hetet ölelt fel. A logopédusok beszámolóit alapján a fejlesztési időszak során előfordult, hogy egyes foglalkozások betegség vagy óvodai események miatt elmaradtak.

A fejlesztési időszak lezárása után a kimeneti mérések zajlottak, amelyek során a bemeneti mérésekkel azonos mérőeszközök alkalmazásával valósult meg a gyermekek nyelvi teljesítményének ismételt vizsgálata. Ez lehetővé tette a nyelvi fejlődésben bekövetkező változások nyomon követését, valamint a vizsgálati csoportok összehasonlítását. A vizsgálat lezárása után a kutatásban részt vevő logopédusokkal fókuszcsoportos interjú készült, amelynek célja a fejlesztési folyamat során szerzett tapasztalatok, benyomások és szakmai reflexiók feltárása volt. A fejlesztési időszak alatt a logopédusok emellett szakmai naplót vezettek, amelyben a foglalkozások megvalósításával, a gyermekek reakcióival és a program alkalmazhatóságával kapcsolatos megfigyeléseiket rögzítették. A fókuszcsoportos interjúk és a szakmai naplók elemzése kvalitatív módszertant igényel, ezért ezek feldolgozása nem része a jelen, kvantitatív eredményekre fókuszáló tanulmánynak.

Adatfeldolgozás és statisztikai elemzés

Az adatok statisztikai feldolgozása az IBM SPSS Statistics 21 programcsomag segítségével történt. Az elemzés figyelembe vett leíró statisztikai mutatókat, továbbá a vizsgálati csoportok közötti különbségek feltárására összehasonlító statisztikai eljárásokat alkalmazott.

Eredmények

Az alábbiakban a Nyelvkalauz komplex nyelvi terápiás program eredményességét vizsgáló kutatás kvantitatív eredményei következnek. Az elemzések a passzív szókincs, a nyelvtani teljesítmény, valamint a nyelvtani megértés alakulására fókuszálnak, különös tekintettel a vizsgálati csoportok közötti különbségekre és a fejlődés mértékére.

Passzív szókincs

A passzív szókincs alakulását a terápiát megelőző bemeneti mérés, a fejlesztési időszakot követő kimeneti mérés, valamint a két mérés különbségeként számított fejlődésmutató alapján vizsgáltuk. A vizsgálati csoportok bemeneti mérésen nyújtott passzív szókincs eredményeinek összehasonlítása egyszempontos varianciaanalízissel (one-way ANOVA) történt. A bemeneti mérés eredményei alapján a vizsgálati csoportok között szignifikáns különbség volt kimutatható a passzív szókincs teljesítményében ($F(2,128) = 23,58$; $p < .001$). A kísérleti csoport átlagpontszáma 73,28 volt ($SD = 9,16$), míg az első kontrollcsoport szignifikánsan magasabb átlagot mutatott ($M = 84,15$; $SD = 4,40$). A második kontrollcsoport átlagpontszáma ($M = 72,72$; $SD = 14,58$) a kísérleti csoportéhoz hasonló nagyságrendbe esett. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a bemeneti mérés időpontjában a nyelvi elmaradást mutató gyermekekből álló csoportok kiinduló passzív szókincse egymáshoz hasonló szintet képviselt, és egyértelműen elmaradt a tipikusan fejlődő gyermekek teljesítményétől.

A kimeneti mérés során a csoportok közötti különbségek továbbra is szignifikánsak maradtak. A kísérleti csoport átlagpontszáma 81,17-re emelkedett ($SD = 6,72$), amely szignifikánsan meghaladta a második kontrollcsoport eredményeit ($M = 75,52$; $SD = 14,22$), ugyanakkor elmaradt az első kontrollcsoport átlagától ($M = 85,81$; $SD = 2,70$). A kimeneti eredmények arra utalnak, hogy a kísérleti csoport passzív szókincse a fejlesztési időszak végére jobban közelített az életkori elvárásokhoz.

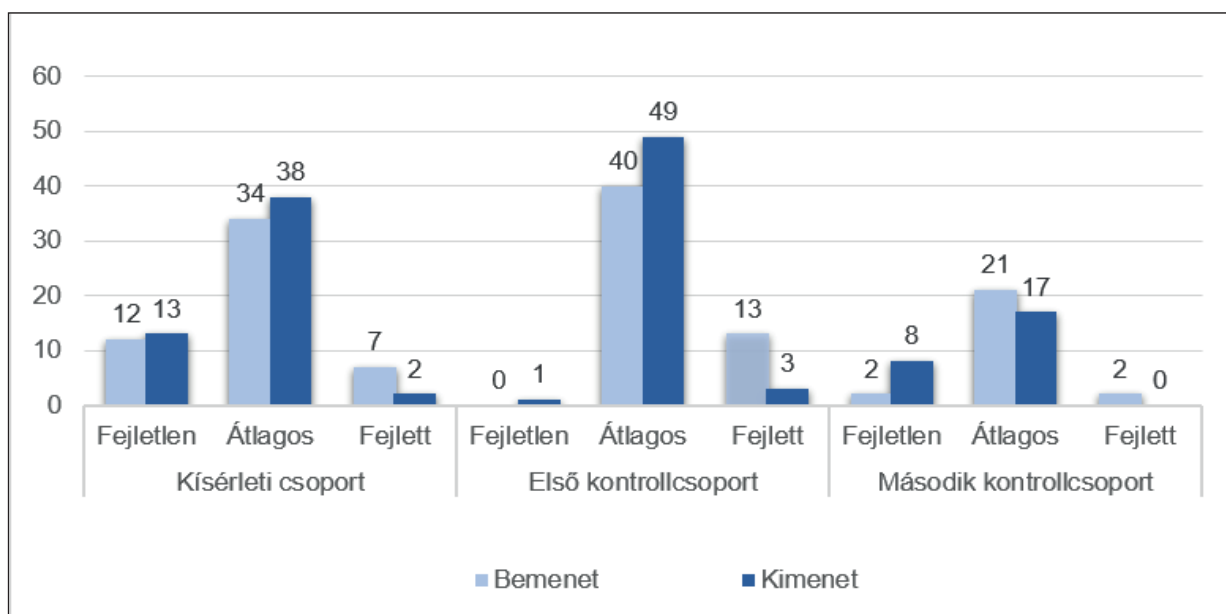
A fejlődés mértékének csoportok közötti összehasonlítását egyszempontos varianciaanalízissel (one-way ANOVA) végeztük, amelyet páronkénti összehasonlítások egészítettek ki. Ezek alapján a kísérleti csoport passzív szókincsének növekedése szignifikánsan meghaladta mindkét kontrollcsoportét. A kísérleti csoportban mért átlagos növekedés ($M = 7,89$; $SD = 5,97$) szignifikánsan meghaladta mind az első kontrollcsoport ($M = 1,66$; $SD = 2,85$), mind a második kontrollcsoport ($M = 2,80$; $SD = 4,55$) fejlődését. Ez az eredmény alátámasztja, hogy a célzott nyelvi beavatkozásban részesülő gyermekek passzív szókincsének fejlődése jelentősebb volt, mint a kontrollfeltételek mellett megfigyelhető változás. A vizsgálati csoportok passzív szókincsfejlődésének mértékét a 2 táblázat szemlélteti.

2. táblázat
A passzív szókincs fejlődésének mértéke a vizsgálati csoportokban

Csoportok	N	Átlagos fejlődés (M)	Szórás (SD)
Kísérleti csoport	53	7,89	5,97
Első kontrollcsoport	53	1,66	2,85
Második kontrollcsoport	25	2,80	4,55

A passzív szókincs alakulását a Peabody képes szókincsteszt életkori referenciaértékei alapján három kategóriában (fejletlen, átlagos, fejlett) is elemeztük. A kísérleti csoportban a bemeneti méréshez képest a kimeneti méréskor az átlagos kategóriába tartozó gyermekek aránya 64,2%-ról 71,7%-ra emelkedett. Ezzel párhuzamosan a fejletlen kategória aránya enyhe növekedést mutatott (22,6%-ról 24,5%-ra), míg a fejlett kategóriába sorolt gyermekek aránya csökkent (13,2%-ról 3,8%-ra). Az elmozdulások értelmezésekor figyelembe kell venni, hogy a kategóriabesorolás életkori normákhoz kötött, amelyek az életkor előrehaladásával szigorodnak, így a nyers teljesítmény növekedése nem minden esetben jár együtt magasabb kategóriába kerüléssel.

A kontrollcsoportok eltérő mintázatot mutattak. Az első kontrollcsoportban a kimeneti méréskor az átlagos passzív szókincs kategóriája vált dominánssá (92,5%), míg a második kontrollcsoportban a fejletlen kategóriába sorolt gyermekek aránya jelentősen megnövekedett (8,0%-ról 32,0%-ra), a fejlett kategória pedig nem jelent meg. Az elemszámok és az arányok együttes bemutatását az 1. ábra szemlélteti, amely a passzív szókincs kategóriáinak bemeneti és kimeneti mérés során megfigyelhető eloszlását mutatja be a vizsgálati csoportok szerint. A csoportok összehasonlítása alapján megállapítható, hogy a kísérleti csoport a kimeneti méréskor kiegyensúlyozottabb eloszlást mutatott, különösen a második kontrollcsoporthoz viszonyítva.

1. ábra
A passzív szókincs kategóriáinak alakulása a vizsgálati csoportokban
a bemeneti és kimeneti mérés során (N)

Összességében az eredmények azt jelzik, hogy bár a kísérleti csoport a bemeneti mérés során elmaradást mutatott a tipikusan fejlődő gyermekekhez képest, a Nyelvkalauz komplex nyelvi terápiás program alkalmazása révén a passzív szókincs fejlődésének mértéke szignifikánsan meghaladta mind a spontán fejlődést mutató, mind az alternatív fejlesztésben részesülő csoport eredményeit.

Nyelvtani fejlődés

A nyelvtani fejlődést a PPL szűrőeljárás három részterületén – az igeragozás, a névutók és a helyhatározók használata mentén – vizsgáltuk. Az elemzés célja a bemeneti és a kimeneti mérés közötti változások feltárása volt. Az ismételt mérések varianciaanalízisének eredményei alapján a nyelvtani teljesítmény időbeli alakulása szignifikáns változást mutatott a vizsgálati időszak során. A bemeneti és a kimeneti mérések összevetése alapján az időtényező szignifikáns főhatása volt kimutatható mindhárom vizsgált nyelvtani

részterületen (névutók: $F(1,123) = 44,21$, $p < .001$; igeragozás: $F(1,128) = 35,44$, $p < .001$; helyhatározók: $F(1,123) = 20,31$, $p < .001$), ami összességében fejlődést jelez a gyermekek nyelvtani teljesítményében. Ugyanakkor a fejlődés mértéke nem azonos módon alakult a vizsgálati csoportokban. Az idő és a csoport interakciója mindhárom területen szignifikáns eltérést mutatott (névutók: $F(2,123) = 8,25$, $p < .001$; igeragozás: $F(2,128) = 10,86$, $p < .001$; helyhatározók: $F(2,123) = 28,93$, $p < .001$), ez arra utal, hogy a nyelvtani fejlődés mintázata csoportfüggő volt. Az interakciós hatások alapján megállapítható, hogy a bemeneti és a kimeneti mérés közötti változás mértéke szignifikánsan eltért a csoportok között mindhárom részterületen, vagyis nem pusztán általános érési folyamat, hanem csoportfüggő fejlődési mintázat rajzolódott ki.

A deskriptív adatok alapján a kísérleti csoportban mindhárom nyelvtani részterületen nagyobb mértékű előrelépés volt megfigyelhető, mint a kontrollcsoportokban. Az igeragozás területén a kísérleti csoport átlagos teljesítménye a bemeneti méréshez képest számottevően emelkedett, míg az első kontrollcsoport esetében mérsékeltebb növekedés mutatkozott, a második kontrollcsoportban pedig csak csekély változás volt tapasztalható. Hasonló tendencia rajzolódott ki a névutók és a helyhatározók használata esetében is. A kísérleti csoport fejlődése következetesen meghaladta a kontrollcsoportokban megfigyelhető változás mértékét. A nyelvtani részterületeken mért átlagos teljesítmény változását a vizsgálati időszak során a 3. táblázat mutatja be csoportonként. A kísérleti csoport fejlődése különösen az igeragozás és a névutóhasználat területén volt markáns, míg az első kontrollcsoportban kisebb mértékű emelkedés, a második kontrollcsoportban pedig jellemzően minimális változás volt megfigyelhető.

3. táblázat
A nyelvtani részterületek átlagpontszámainak (M) alakulása a bemeneti és kimeneti mérés során csoportonként

Nyelvtani terület	Csoport	Bemeneti mérés (M)	Kimeneti mérés (M)
Igeragozás	Kísérleti csoport	7,06	10,34
	Első kontrollcsoport	11,34	12,26
	Második kontrollcsoport	6,16	6,84
Névutók	Kísérleti csoport	3,08	6,19
	Első kontrollcsoport	8,72	10,02
	Második kontrollcsoport	4,35	5,20
Helyhatározók	Kísérleti csoport	1,68	3,98
	Első kontrollcsoport	4,13	4,13
	Második kontrollcsoport	2,25	2,20

Az egyes részterületeken a maximálisan elérhető pontszám eltért (igeragozás: 16 pont, névutók: 15 pont, helyhatározók: 6 pont), ezért az átlagpontszámok értelmezése minden esetben az adott részterületen belüli változásokra és a csoportok fejlődési mintázatainak az összevetésére irányult. Az eredmények arra utalnak, hogy bár mindhárom csoport esetében megfigyelhető volt bizonyos mértékű fejlődés, a kísérleti csoport nyelvtani teljesítményének alakulása eltérő fejlődési pályát követett. Noha az életkor előrehaladása önmagában is együtt járhat fejlődési változásokkal, a kísérleti csoportban megfigyelt javulás mintázata és mértéke ettől elkülönülő tendenciát jelez, ami összhangban áll a célzott, komplex nyelvi beavatkozás hatásával.

Nyelvtani megértés

A nyelvtani megértés alakulását a TROG–H vizsgálat eredményei alapján elemeztem, amely fokozatosan növekvő nehézségű nyelvtani szerkezeteken keresztül méri a gyermekek grammatikai megértését. Az eredmények értelmezése során nemcsak az abszolút teljesítményt vettem figyelembe, hanem azt is vizsgáltam, hogy a gyermekek nyelvtani megértése miként viszonyul az életkoruk alapján elvárható szinthez.

A TROG-H bemeneti mérés eredményeinek elemzése során alkalmazott ANOVA alapján a vizsgálati csoportok között szignifikáns különbség mutatkozott a nyelvtani megértés életkori ekvivalens mutatóiban ($F(2,123) = 32,78$; $p < .001$). A kísérleti csoport átlagos teljesítménye ($M = 47,09$; $SD = 15,08$) szignifikánsan elmaradt a tipikusan fejlődő gyermekekből álló első kontrollcsoport eredményeitől ($M = 79,55$; $SD = 28,89$), míg a második kontrollcsoport átlaga ($M = 52,00$; $SD = 7,86$) a kísérleti csoportéhoz hasonló szintet mutatott, és ettől nem különbözött szignifikánsan ($p = .658$). Az eredmények alapján megállapítható, hogy a fejlesztési időszak kezdetén a kísérleti csoport nyelvtani megértése a nyelvi elmaradást mutató gyermekek szintjéhez állt közelebb, és egyértelműen elmaradt a tipikusan fejlődő gyermekek teljesítményétől.

A nyelvtani megértés életkori megfelelésének vizsgálata során azt elemeztem, hogy a gyermekek teljesítménye mennyiben tér el az életkoruk alapján elvárható szinttől. Ennek érdekében a TROG–H vizsgálatból számított életkori ekvivalens mutatókat vettem össze a gyermekek kronológiai életkorával, és a két érték különbsége alapján értelmeztem az eredményeket. A nullához közeli eltérés azt jelzi, hogy a gyermek teljesítménye összhangban áll az életkori elvárásokkal, míg az ettől való eltérés lemaradásra vagy előrehaladottabb teljesítményre utalhat. A kísérleti csoport esetében a fejlesztés után az eltérés átlaga +4,23 hónap volt, ez azonban statisztikailag nem bizonyult szignifikánsnak ($t(52) = 1,55$; $p = 0.127$). Ez azt jelenti, hogy a csoport egészét tekintve nem volt kimutatható és igazolható eltérés az életkor alapján elvárható nyelvtani megértési szinthez képest. A fejlesztés végére nem volt statisztikai bizonyíték arra, hogy a kísérleti csoport nyelvtani megértése elmaradna az életkori normáktól, ugyanakkor az adatok nem teszik lehetővé annak kijelentését sem, hogy a teljesítmény egyértelműen meghaladta volna ezeket.

Ezzel szemben az első kontrollcsoport esetében az eltérés átlaga +25,45 hónap volt, amely szignifikánsan eltért a nullától ($t(52) = 6,58$; $p < .001$). Ez arra utal, hogy ebben a csoportban a nyelvtani megértés szintje eltért az életkori elvárásoktól, ráadásul pozitív irányban. A második kontrollcsoport esetében az eltérés átlaga +0,50 hónap volt, amely nem bizonyult szignifikánsnak ($t(19) = 0,14$; $p = .893$). Ugyanakkor az eltérések nagy szórása ($SD = 16,39$ hónap) jelentős egyéni különbségekre utal a nyelvtani megértés alakulásában ebben a csoportban.

Az eredmények értelmezésekor fontos hangsúlyozni, hogy a kísérleti csoport gyermekei a bemeneti mérés időpontjában nyelvi elmaradást mutattak a nyelvtani megértés területén. Ezt a TROG–H vizsgálat életkori ekvivalens mutatóinak és a gyermekek kronológiai életkorának különbsége is alátámasztotta, amely a bemeneti mérésben csoportszinten negatív irányú eltérést jelzett. A fejlesztési időszak végére azonban a kísérleti csoportban az életkori elváráshoz viszonyított eltérés átlaga már nem különbözött szignifikánsan a nullától, ez arra utal, hogy a nyelvtani megértés csoportszinten megközelítette az életkor alapján elvárható szintet. Ennek megfelelően a kimeneti mérésben a kísérleti csoport esetében statisztikailag nem volt kimutatható csoportszintű elmaradás az életkori normáktól. Ez az eredmény arra utal, hogy a célzott, komplex nyelvi fejlesztés hozzájárulhatott ahhoz, hogy a nyelvtani megértés az életkori normákhoz közelítsen, még akkor is, ha az egyéni fejlődési utak továbbra is eltérőek maradtak. A nyelvtani megértés alakulását a TROG–H vizsgálat eredményei alapján elemeztem, amely fokozatosan növekvő nehézségű nyelvtani szerkezeteken keresztül méri a gyermekek grammatikai megértését. Az eredmények értelmezése során nemcsak az abszolút teljesítményt vettem figyelembe, hanem azt is vizsgáltam, hogy a gyermekek nyelvtani megértése miként viszonyul az életkoruk alapján elvárható szinthez. Ennek érdekében az életkori elvárásokhoz való viszonyt az életkori ekvivalens mutató és a kronológiai életkor különbségeként képzett eltérésváltozó segítségével elemeztem. Az eltérés értéke azt fejezi ki, hogy a gyermekek nyelvtani megértési teljesítménye mennyiben tér el az életkoruk alapján várható szinttől. A kísérleti csoport esetében az eltérés átlaga nem különbözött szignifikánsan a nullától ($t(52) = 1,55$; $p = .127$), ez arra utal, hogy a fejlesztést követően a gyermekek nyelvtani megértése nem mutatott szignifikáns eltérést az életkoruk alapján elvárható szinthez képest. Ez azt jelzi, hogy a nyelvtani megértés alakulása ebben a csoportban összhangban állt az életkori normákkal.

A kontrollcsoportok eredményei eltérő mintázatot mutattak. Az első kontrollcsoport esetében a nyelvtani megértés szintje szignifikánsan eltért az életkori elvárásoktól ($t(52) = 6,58$; $p < .001$), míg a második kontrollcsoportban nem volt kimutatható szignifikáns eltérés ($p = .893$), ugyanakkor a nagyobb szórás a fejlődési utak heterogenitására utalt. A nyelvtani megértés eredményei összességében a célzott nyelvi fejlesztés kedvező hatását támasztják alá.

Diszkusszió és összegzés

A tanulmány a Nyelvkalauz komplex nyelvi terápiás program hatásvizsgálatát mutatta be óvodáskorú, nyelvi elmaradást mutató gyermekek körében. A kutatás azt vizsgálta, hogy egy tematikusan szervezett, komplex logopédiai fejlesztőprogram mekkora előrelépést képes elérni a gyermekek nyelvi fejlődésében. Az eredmények összességében azt jelzik, hogy a Nyelvkalauz program alkalmazása több nyelvi területen is kedvezőbb változásokat eredményezett, mint a kontrollcsoportokban megfigyelt fejlődési mintázat. A passzív szókincsre irányuló hipotézis (H1) részlegesen igazolódott. A kimeneti mérés során a kísérleti csoport passzív szókincsének átlagos teljesítménye szignifikánsan meghaladta a második kontrollcsoport eredményeit, ugyanakkor elmaradt a tipikusan fejlődő gyermekekből álló első kontrollcsoport átlagától. Ez az eredmény arra utal, hogy a célzott nyelvi fejlesztés hatására a kísérleti csoport passzív szókincsa számottevően fejlődött, és közelebb került a tipikusan fejlődő gyermekek szintjéhez, de azt a vizsgált időszak alatt nem érte el.

A második hipotézis (H2) igazolódott, mivel a kísérleti csoport a fejlesztési időszak végére a névutóhasználat területén a kontrollcsoportokhoz képest szignifikánsan nagyobb fejlődést mutatott. Az ismételt mérések elemzése alapján emellett az igeragozás és a helyhatározók területén is szignifikáns fejlődés volt kimutatható a fejlesztési időszak végére, ez a nyelvtani rendszer több komponensét érintő változásra utal.

A nyelvtani megértés alakulását a TROG–H vizsgálat életkori ekvivalens mutatói alapján elemeztem, ami lehetővé tette a gyermekek grammatikai megértésének összevetését a kronológiai életkorukkal. A bemeneti mérés időpontjában a kísérleti csoport nyelvtani megértésének életkori ekvivalense szignifikánsan elmaradt a gyermekek kronológiai életkorától, ami megerősítette a nyelvi elmaradás fennállását. A fejlesztési időszak végére ugyanakkor ez az eltérés csoportszinten jelentősen csökkent, és a kimeneti mérés során a nyelvtani megértés életkori ekvivalense statisztikailag már nem különbözött szignifikánsan a kronológiai életkortól. Ezzel szemben a kontrollcsoportok esetében nem volt kimutatható hasonló mértékű közelítés az életkori elvárásokhoz. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a harmadik hipotézis igazolódott. A kísérleti csoport nyelvtani megértése a terápiát követően csoportszinten közelebb került az életkoruk alapján elvárható szinthez. A különböző nyelvi területeken kapott eredmények együttesen azt jelzik, hogy a Nyelvkalauz program hatása nem izoláltan, egy-egy részterületen jelentkezett, hanem a nyelvi rendszer egészét érintő, egymást erősítő fejlődési folyamatokat indított el.

A kapott eredmények értelmezésénél figyelembe kell venni, hogy a vizsgálat korlátozott elemszámú mintán történt, továbbá a fejlesztés hatásait egy nevelési éven belül tudta követni. A mérőeszközök sajátosságai meghatározták, hogy a nyelvi képességek mely összetevői ragadhatók meg pontosan, ezért a nyelvi működés egyes dimenzióit nem lehetett vizsgálni. Ezek a tényezők nem kérdőjelezik meg az eredmények irányát, de indokoltá teszik a további vizsgálatokat, elsősorban hosszabb távú utánpótlással és nagyobb minta bevonásával. Összességében a kutatás eredményei arra utalnak, hogy a Nyelvkalauz komplex nyelvi terápiás program eredményesen támogatta az óvodáskorú gyermekek nyelvi fejlődését, és különösen hozzájárult ahhoz, hogy a nyelvi elmaradást mutató gyermekek teljesítménye közelebb kerüljön az életkoruk alapján elvárható szinthez. A program komplex szemlélete és gyakorlati alkalmazhatósága alapján jól illeszkedhet a logopédiai terápiás eszköztárba, és támogathatja az óvoda-iskola átmenet szempontjából kulcsfontosságú nyelvi alapok megerősítését.

Irodalom

- Balázs Boglárka – Bóna Judit 2016. Életkori sajátosságok a beszédképzésben és a beszédfeldolgozásban. In: Bóna Judit (szerk.) *Fonetikai olvasókönyv*. ELTE Fonetikai Tanszék. Budapest. 7–18. <https://doi.org/10.18425/FONOLV.2016.02>
- Csányi Yvonne (évszám nélkül) *A Peabody szókincsteszt*. Kézirat.
- Fehérné Kovács Zsuzsanna 2013. A beszéd- és nyelvfejlődés zavarainak logopédiai vonatkozásai és kezelése. In: Hirschberg Jenő – Hacki Tamás – Mészáros Krisztina (szerk.) *Foniátria és társtudományok. II. kötet. A hangképzés, a beszéd és a nyelv, a hallás és a nyelés élettana, kórtana, diagnosztikája és terápiája*. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest. 24–38.
- Gósy Mária 2017. Anyanyelv-elsajátítás: Kutatási irányok, módszerek, lehetőségek. In: Bóna Judit. *Új utak a gyermeknyelv kutatásokban*. ELTE Eötvös Kiadó. <https://doi.org/10.18425/GYERMEKNYELV.2017.9>
- Gósy Mária 2022. Az anyanyelvi beszédészlelés és beszédmegértés egy meghatározó szakasza. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat* 10(1): 8–22. <https://doi.org/10.31074/gyntf.2022.1.8.22>
- Gyarmathy Éva 2007. *Diszlexia. Specifikus tanítási zavar*. Lélekben Otthon Kiadó. Budapest.
- Hegedűsné Dudás Dominika 2024. *A logopédiai alapellátást igénylő gyermekek számának változása az elmúlt 10 évben*. Előadás a Kortárs kihívások a köznevelésben és a felsőoktatásban nemzetközi konferencián. 2024. október 11. Online.
- Hegedűs Roland 2020. Hátrányos helyzetű gyermekek óvodai nevelése és gyógypedagógiai ellátása. In: Varga Aranka – Andl Helga – Molnár-Kovács Zsófia (szerk.) *Új kutatások a neveléstudományokban 2019. Neveléstudomány: Horizontok és Dialógusok. I. kötet*. MTA Pedagógiai Tudományos Bizottság – PTE BTK Neveléstudományi Intézet. Pécs. 221–232.
- Hegedűs Roland 2024. *Tanulási zavarok és iskolai teljesítmény*. Belvedere Meridionale Kiadó. Szeged.
- Hirschberg Jenő 2013. Beszéd- és nyelvfejlődési zavarok, késői beszédkezdés. In: Hirschberg Jenő – Hacki Tamás – Mészáros Krisztina (szerk.) *Foniátria és társtudományok. 2. kötet: A hangképzés, a beszéd és a nyelv, hallás és a nyelés élettana, kórtana, diagnosztikája és terápiája*. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest. 19–23.
- Kas Bence – Lukács Ágnes 2020. „Hogy mondjam?” – a nyelvfejlődési zavar jelensége és hatása a fejlődésre. *Anyanyelv-pedagógia* 13(3): 5–22. <https://doi.org/10.21030/anyp.2020.3.1>
- Kas Bence – Lukács Ágnes 2024. Nyelvfejlődési zavarok. In: Kas Bence – Márton Klára – Fehérné Kovács Zsuzsanna – Lőrík József (szerk.). *Logopédia 2*. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest. 521–578.
- Kas Bence – Márton Klára – Fehérné Kovács Zsuzsanna – Lőrík József 2024. *Logopédia 2*. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest.
- Kenesei István 2004. *A nyelv és a nyelvek*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Kereki Judit 2020. *A kora gyermekkori intervenciók rendszer működése és fejlesztési lehetőségei az egységes ellátási útvonalon*. Doktori disszertáció. Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar Neveléstudományi Doktori Iskola. Budapest. https://ppk.elte.hu/dstore/document/232464/Kereki_Judit_disszertacio.pdf (2025. november 5.)
- Kisné Takács Emese 2019. *„Kalandra fel! – iskola-előkészítő, játékos nyelvi utazás” fejlesztőprogram működése a pedagógiai szakszolgálatban*. Csongrád Megyei Pedagógiai Szakszolgálat. Szeged.
- N. Kollár Katalin – Szabó Éva (szerk.) 2017. *Pedagógusok pszichológiai kézikönyve*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Lukács Ágnes – Kas Bence 2011. Érts és értesd meg magad! A nyelvi fejlődés folyamata és elmaradásai. In: Balázs István (szerk.) *A koragyermekkori fejlődés természete – fejlődési lépések és kihívások*. Biztos Kezdet Kötetek II. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet. Budapest. 185–225.
- Lukács Ágnes – Győri Miklós – Rózsa Sándor 2013. TROG-H: új sztenderdizált módszer a nyelvtani megértés fejlődésének vizsgálatára. *Gyógypedagógiai Szemle* 41(1): 1–22. https://epa.oszk.hu/03000/03047/00059/pdf/EPA03047_gyosze_2013_1_001-022.pdf (2025. november 5.)

- Mile Anikó – Kiss László 2022. Kihívások és megfelelések a pedagógiai szakszolgálati ellátórendszerben. *Gyógypedagógiai Szemle* 50(1): 35–50. <https://doi.org/10.52092/gyosze.2022.1.3>
- Mohai Katalin – Gereben Ferencné 2014. Nyelvi képességek vizsgálata. *Gyógypedagógiai Szemle* 42(3): 211–219. https://epa.oszk.hu/03000/03047/00065/pdf/EPA03047_gyosze_2014_3_211-219.pdf (2026. november 5.)
- Pléh Csaba 2001. *Nyelv és tudat*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Pléh Csaba – Kas Bence – Lukács Ágnes 2008. A nyelvi fejlődés zavarai. In: Kállai János – Bende István – Karádi Kázmér – Racsmány Mihály. *Bevezetés a neuropszichológiába*. Medicina Könyvkiadó. Budapest
- Pléh Csaba – Lukács Ágnes (szerk.) 2015. *Pszicholingvisztika*. Akadémia Kiadó. Budapest. <https://doi.org/10.1556/9789630594998>
- Pléh Csaba – Palotás Gábor – Lőrík József 2002. *Nyelvfejlődési szűrővizsgálat (PPL)*. Akadémia Kiadó. Budapest.
- Schnell Zsuzsa 2016. *Az elme nyelve*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Uhrin Dorottya 2023. *Az ötéves kori logopédiai szűrések hazai gyakorlatának vizsgálata*. Szakdolgozat. Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Gyógypedagógusképző Intézet. Szeged.
- (1) 15/2013. (II. 26.) EMMI rendelet a pedagógiai szakszolgálati intézmények működéséről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300015.emm> (2025. november 25.)

Dominika Hegedűsné Dudás

Complex first-language development in preschool age: Results of the Nyelvkalauz program

Preschool age is a sensitive period for language development, with long-term impacts on a child's academic achievement and social success. Supporting language development is crucial during this stage. This goal is served by a complex language therapy program that provides a methodological framework for speech and language therapy practice. The Nyelvkalauz (Language Guide) program was developed based on national and international literature, as well as experiences gained through clinical speech therapy services. Its modular structure allows for the development of speech comprehension, vocabulary, inflectional morphology, sentence construction, relational vocabulary, and phonological awareness in a targeted yet interconnected manner, while children explore their mother tongue through experiential, activity-based learning. The program is applicable in both preventive and therapeutic settings and adapts flexibly to the age-specific characteristics of pre-school children. This study summarizes the professional background and structure of the program, along with experiences gained during its pilot phase, highlighting the applicability of experience-based first-language education in speech therapy practice. The paper presents in detail the results of a study investigating the effects of the complex language therapy program among preschool children with language delay. Data analysis demonstrates how the complex speech and language development program influences children's vocabulary and grammatical comprehension, and how it contributes to strengthening the linguistic foundations necessary for successful school learning. The program expands the range of preschool speech therapy tools that can be effectively used to develop the communication skills of children with language delays. The findings of the study may also contribute to further research and to the further development of preschool language therapy programs.

Kulcsszók: logopédia, anyanyelvi nevelés, óvodai nevelés, nyelvi fejlesztés, Nyelvkalauz

Keywords: speech and language therapy, first-language education, preschool education, language development, Nyelvkalauz

Az írás szerzőjéről

Hegedűsné Dudás Dominika

Csongrád-Csanád Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat Makói Tagintézménye, Makó, Magyarország;

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Eger, Magyarország

dudasdominika77[kukac]gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1100-1821>

Copyright © 2026 Dominika Hegedűsné Dudás

This is an open-access article. This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).